

* * *

ha szögletek, horpadások, pontok, vonalak
egyensúlyából csak a béna csönd marad.

(Juhász Ferenc: *Fekete páva*)

Bányai János

Svájci gleccserkövek emlékével érkeztem egyszer; dús, lelkes beszédem után, válaszként a sárról mint művészi élményről és anyag-ról beszélt nekem, s időnként az őszi park felé nézett: mást látott, nem a levelek színárnyalatát. Ő egyébként is mindent látni tudott.

Aztán képeket mutatott és lemezeket tett fel. Szerette az egyensúlyt. Képeit is a klasszikusok reprodukciójával mérte: egymás mellé tette őket, és a magáét ellenőrizte. Sokszor beszélt erről a mérlegelésről. Eredményeiről. A kép fajsúlyáról.

Különösen szerettem egyik képét: *idegszál*nak neveztem.

A sima felület megbontása, a szögletek majdnem merőleges szilárdsága, a vonalak látszólagosan egymástól független iránya egy előre, tudatosan meghatározott forma-keret belsejében. Lendületes mozgás és hirtelen megnyugvás egy ponton, azután újra indul, először mozdulat, majd mozgás, s ismét nyugalom. A képen csak egy irányba lehet haladni. Sohasem biztos azonban, hogy az első irány a jó irány. Bele kell nyugodni a visszatérésbe. Megfeledkezni az első irányról. Minden pillanatban holtpontra lenni. S aztán, amikor már nincs választás, elveszni a formák belső csillámai között. Utoljára marad mindig az a fonál, amelyik kivezet a képből. Az a fonál, melyet *idegszál*nak nevezek.

Visszafordul, önmaga felé fordul ez a szál; ha néha követni merem ezt a visszafordulást, mindig az eltévedés veszélye fenyegetett. S mégis, sokszor megtettem ezt az utat.

A kép teljes orkesztrációját kerestem. A forma bizonyágtételét.

A művész sohasem volt velem ezekben a kalandokban. Csak egyszer akart segíteni rajtam. Akkor Bach-lemezt futtatott.

Nem emlékszem már, mondott-e valamit. Egyébként is minden csak hazugság, amit az elmúlás után idézőjelekbe tesznek. Senki sem tudja a szavakat, az ő szavait úgy mondani s úgy leírni, ahogyan ő tudta.

Hallgattunk; vele hallgattam: s egyszerre a Bach-zene ütemére elmozdultak a kép statikus formái. Nem káprázat volt ez, valóságos mozgás. A formák egymás ellen indultak, s ekkor már nem lehetett megnyugvásra gondolni. Nem lehetett megszabadulni a kép örvényétől. Vissza sem lehetett térni. A szabad fonál, az *idegszál* tartotta meg az értelemben a nyugalmat.

Sohasem beszéltem a művésznek erről, soha annyira a szavaktól nem rettegtem, mint őelőtte.

Egyszer, a Mesterséges Tó mellett, ahol legszívesebben a hiányzó fekete hattyúról szerettem volna beszélni, valami olyasmit mondott, hogy a képpel mindig egyenrangúnak kell lenni. Megközelítőleg ezt mondta, bár most félek, meghazudtolom.

Ebben is az egyensúlyt idézte.

Sokáig, nagyon sokáig gondoltam még az *idegszálra*, még akkor is, amikor a béna csönd maradt.

Akkor is, amikor megnőtt a magány az értelemben.